

9 januari 1917

De weggevoerde Belgen.

Parijs, 8 januari. Bij de indrukwekkende betoging van de bond voor de rechten van de mens tegen de wegvoering van Belgen, waaraan vele ministers deelnamen, heeft een brief van Léon Bourgeois, waarin hij eerbiedig hulde brengt aan België, in drie opzichten martelaar – wegens de schending van de onzijdigheid, de moordpartijen en de schandelijke deportaties op grote schaal – diepe indruk gemaakt.

Te Enschede zijn gisteren twee Belgische krijgsgevangenen aangekomen, die te Glanerbrug over de grens zijn gekomen. Ze zijn genaamd I. Coupé en Henry Deputter.

11 januari 1917

Wegvoering van Belgen naar Duitsland.

Het antwoord der Duitse regering op het verzoek der Nederlandse regering tot haar gericht inzake de deportaties uit België is thans bij het ministerie van buitenlandse zaken ontvangen. Ten spoedigste zal daarvan mededeling aan de kamer geschieden.

Belgische geïnterneerden.

De in de machine- en ketelfabriek van de firma J. ten Horn te Veendam in arbeid gestelde Belgen worden dezer dagen teruggezonden naar het interneringskamp wegens gebrek aan ijzer.

12 januari 1917

Wegvoering van Belgen naar Duitsland.

De minister van buitenlandse zaken heeft gisteren als vervolg op de beantwoording van de vragen van de heer Duys betreffende het wegvoeren van Belgen naar Duitsland, het volgende antwoord gezonden:

In aansluiting op mijn mededeling van 4 december jl. naar aanleiding van de vragen van het kamerlid de heer Duys, betreffende de wegvoering van Belgen naar Duitsland, heb ik de eer te doen weten, dat ik, door tussenkomst van de Nederlandse gezant te Berlijn, in antwoord op de nota der Nederlandse regering van 29 november jl., een nota van de Duitse regering ontvangen heb, waarin het volgende wordt medegedeeld:

Naar de mening van de Duitse regering moet de ordonnantie van het gouvernement-generaal te Brussel van 15 maart 1916, waarbij gevangenisstraf of gedwongen arbeid bedreigd wordt tegen iedereen die openbare ondersteuning geniet, terwijl hij zonder voldoende redenen weigert te arbeiden naar evenredigheid van zijn krachten, beschouwd worden in overeenstemming te zijn met artikel 43 van het reglement, gevoegd bij de IVe Haagse Conventie van 1907, nopens de wetten en gebruiken van de oorlog te land.¹ Volgens de inzichten van de Duitse regering is het ongetwijfeld in het belang van de openbare orde om zoveel mogelijk te voorkomen dat personen, tot werken in staat, ten laste der liefdadigheid komen en om hen te dwingen tot een loongevend werk. Ze is van mening, dat de onderstand door de Amerikaanse "Relief Commission", een

¹ Art. 43. Wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van degene, die het gebied bezet heeft, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan, ten einde voor zoveel mogelijk de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstreekte verhinderings, met eerbiediging van de in het land geldende wetten.

instelling die in de bestaande omstandigheden een openbaar karakter heeft, aan werklozen en mitsdien behoeftigen verstrekt, als openbare ondersteuning te beschouwen is.

Aangezien de ongunstige toestand van de Belgische nijverheid belet dat de werklozen op genoegzame wijze in België zelf in hun onderhoud kunnen voorzien, wordt hun, zo vervolgt de Duitse regering, loongevend werk in Duitsland verschaft; een groot aantal van hen is er reeds vrijwillig werkzaam; tegen de werklozen, die dat voorbeeld niet volgen, is dwang volgens de voorschriften van de ordonnantie van 15 mei 1916 onvermijdelijk; arbeid waartoe een vijandelijke bevolking volgens de regels van het volkenrecht niet gedwongen kan worden, is natuurlijk uitgesloten.

De Duitse regering is dus van oordeel, dat het overbrengen van werkloze Belgen naar Duitsland niet in strijd is met het volkenrecht, in het bijzonder niet met art. 52 van bovenvermeld reglement.²

Wat tenslotte de verzekeringen betreft, gegeven door baron von Huene, gouverneur van Antwerpen, ten gunste van die Belgen, die naar Nederland waren uitgeweken, zo merkt de Duitse regering op, dat genoemde generaal zich in verbinding had gesteld met mr. Franck, voorzitter der Intercommunale Commissie te Antwerpen, ten einde in samenwerking met hem de vrees der vluchtelingen te verdrijven, dat Belgen van militaire leeftijd zouden worden ingelijfd bij het Duitse leger of gedwongen in Duitsland te arbeiden. Deze

² Art. 53. Rekvisities in natura en persoonlijke diensten kunnen van de gemeenten of van de bewoners niet worden geëist, dan ter voorziening in de behoeften van het bezettingsleger. Ze moeten in verhouding staan tot de hulpmiddelen van het land en van die aard zijn, dat zij voor de bevolking niet de verplichting meebrengen om aan de krijgsverrichtingen tegen haar vaderland deelt te nemen.

twee heren kwamen overeen, dat de teruggekeerde Belgische vluchtelingen, die zich rustig zouden gedragen en hun vak zouden uitoefenen zonder van hun vijandelijke gevoelens te doen blijken, op generlei wijze zouden worden lastig gevallen. Het is aan deze overeenkomst, dat de proclamaties beantwoordden, welke gepubliceerd werden. In dit verband legt de Duitse regering er de nadruk op, dat in de bekendmaking van mr. Franck van de 13^e oktober 1914 uitdrukkelijk gezegd werd, dat slechts die bewoners van Antwerpen, Borgerhout en Berchem, die een vast salaris genoten, door de Duitse autoriteiten in het rayon der vesting zouden worden toegelaten, wat derhalve zeker niet sloeg op de werklozen. De verklaring van baron von Huene, opgenomen in dezelfde proclamatie samen met en onmiddellijk de bekendmaking van mr. Franck, kan volgens de Duitse regering slechts uitgelegd worden in overeenstemming met deze bekendmaking en kan niet daarvan worden losgemaakt als ware zij een algemene verzekering ook ten laste van hen, die niet wensden te werken; de verklaringen door baron von Huene afgelegd tegenover de consul-generaal der Nederlanden te Antwerpen en tegenover andere Nederlanders moeten in dezelfde zin worden uitgelegd, evenals de publicatie van genoemde consul-generaal van de 17^e oktober 1914, waarin formeel gesproken werd van ordelievende jongelieden, die naar Antwerpen zouden kunnen terugkeren.

Op grond van het voorgaande meent de Duitse regering, dat de genoemde verklaring van baron von Huene, alsmede zijn daarop volgende mededelingen niet in tegenspraak zijn met de maatregelen genomen tegen Belgische werklozen.

Evenwel is de Duitse regering, rekening houdende met de mogelijkheid van misverstand van de zijde der Nederlandse autoriteiten of van de naar Nederland gevluchte Belgen, bereid om

die Belgische vluchtelingen weer van Duitsland naar België te doen repatriëren die, tengevolge van de bedoelde verzekering, uit Nederland naar het rayon van Antwerpen waren teruggekeerd. Aangezien de Duitse regering echter om bovengenoemde redenen niet kan gedogen, dat werklozen in België ten laste van de liefdadigheid komen, verklaart zij deze tegemoetkoming afhankelijk te moeten maken van de formele voorwaarde, dat de Nederlandse regering diegenen onder hen weer tot zich zou nemen voor wie in België geen werk mocht zijn.

Naar aanleiding van deze mededeling heb ik aan de Duitse regering te kennen gegeven, dat laatstbedoeld voorstel door de Nederlandse regering aanvaard wordt.

Door tussenkomst van het Nederlandse gezantschap te Brussel zijn verscheidene naamlijsten ontvangen van indertijd onder de voormelde omstandigheden uit Nederland naar Antwerpen teruggekeerde en thans naar Duitsland weggevoerde Belgen. Deze lijsten worden ter kennis van de Duitse regering gebracht.

Tegen de deportaties in België.

De hier te lande vertoevende Belgische parlementsleden, dr. Terwagne, Frans van Cauwelaert, Arthur Buysse, kamerleden, en E. van de Walle, senator, delen ons het volgende mede:

“De leden van de parlementaire groep die in Nederland verblijven tekenen krachtadig protest aan tegen de deportatie van burgers in België, in tegenstrijdigheid met de grondbeginselen van het Internationaal Recht. Zij voegen hun protest bij dat van hun moedige collega's die in België gebleven zijn en drukken hen hun gevoelens van bewondering uit. Ze brengen hun dank aan de voorzitter van de Belgische kamer die op een verheven wijze dit

gevoelen uitgedrukt heeft van al de vertegenwoordigers der natie, tegenover de ongehoorde wandaden door de Duitsers in België gepleegd.”

13 januari 1917

De deportaties in België.

Havre, 12 januari. Volgens hier ontvangen inlichtingen zijn zoeven ongeveer duizend spoorwegarbeiders uit Mechelen weggevoerd. Een andere groep van zowat 800 werklieden bij hetzelfde bedrijf zal op 16 januari worden gedeporteerd. Op die dag zullen ook uit de dorpen in de buurt van Mechelen de daartoe in aanmerking komende mannen worden weggevoerd.

Londen, 12 januari. Hier zijn telegrammen ontvangen over protestvergaderingen in tal van Zweedse steden gehouden tegen de wegvoering van Belgen. In die te Stockholm heeft Brantling gesproken. Ook de nationale raad van de Noorse arbeiderspartij zal in zijn eerstvolgende vergadering over de deportaties spreken.

16 januari 1917

De zedelijke moed der burgerlijke overheid in België.

Men schrijft ons:

Het gaat over de deportatie der burgers uit België ...

De goedgunstige lezer, die zich zopas met de voeten bij het gezellige vuurtje gezet heeft, mag niet kregelig worden. Het wordt geen gruwelgeschiedenis, het wordt geen eindeloze opsomming van feiten, die het duistere lijden van een onschuldig volk in het licht stellen en waarbij men zou huilen van medelijden en schreeuwen

van afgrijzen en verontwaardiging, als men er de tijd voor wilde over hebben en de lust en de moed om ze in hun volledigheid op te sporen.

Op de donkere achtergrond van volksellende verschijnen als lichtende stralen de daden van zedelijke grootheid, gesteld door de Belgische burgerlijke overheden in het bezette gebied. Voor deze daden wil ik de aandacht vragen, nu al te zeer de bewondering opgevorderd wordt voor de heldenmoed in het vuur van de strijd met de wapens. Er is moed, er is hoge moed nodig om in het bezette gebied van België, waar de vijand heerst met de overmacht van zijn militaire kracht, met opgeheven hoofd en luide stem te spreken en op te komen voor de verdrukten en voor het gekrenkte recht. Ook dat is heldenmoed en van het beste gehalte. Want staat niet aldoor op het uitspreken van alles wat niet ten voordele van de Duitse belangen is, de straf van de opsluiting of wegvoering, zonder vorm van proces? Zijn niet tal van afgevaardigden, burgemeesters, volksleiders, professoren, als ongewenst weggestuurd – en heus niet naar een Luilekkerland? En toch te durven spreken, te durven protesteren tegen maatregelen, genomen door het Duits militair en burgerlijk bestuur, - als zwakken, de verdediging van de zwakken te durven opnemen, - wat men als onrecht beschouwt, onrecht te durven noemen, er is een hoog begrip van zijn plicht en een zedelijke sterkte toe nodig, die de bewondering afdwingen ook van de koelste toeschouwer.

Nog klinkt de weergalm van de protesterende stem van Kardinaal Mercier, die niet alleen een beroep doet op het solidariteitsgevoel van de wereld, maar ook niet ophoudt, door de geslotenheid van zijn redenering, de overweldigende macht te dwingen tot een te rade gaan met haar geweten.

Niet minder kranig echter, hoewel minder naar buiten bekend, is de houding van de burgerlijke overheden, de burgemeesters, gemeentebesturen, afgevaardigden, senatoren, geleerden, rechters, die niet willen hebben, niet hebben kunnen zwijgen, waar hun hele volk aan het lijden was. Zij hebben protest op protest gericht tot de Duitse overheid. En wat zij zegden was geen meetinggeschreeuw. Hun woord is steeds waardig gebleven, ook als hun stem beefde van verontwaardiging. Ze hebben de vijandelijke overheid tot discussie gedwongen en hebben ermee onderhandeld, wel als verongelijken, niet als overwonnenen. Ze hebben niet kleinmoedig gesmeekt, ze hebben een beroep gedaan op hun goed recht. De wrede handelswijze van het wegvoeren klaagden zij aan en, waar hun bevolking ook nog in haar eer aangetast werd, toen men hen antwoordde dat zij niet fier genoeg was om door arbeid hun brood te verdienen, daar hebben zij niet geaarzeld om de tegenstrever in volle – en gevaarlijke – oprechtheid zijn eigen schuld voor ogen te leggen.

Beraden klinkt de aanhef van de eerste brief aan gouverneur-generaal von Bissing, gestuurd door de leden van de wetgevende macht, die elkaar te Brussel, waar zij verblijven, konden spreken, nl. vier ministers van staat, 19 senatoren en drieëntwintig afgevaardigden:

“Het scheen of geen lijden meer kon gevoegd worden bij alles wat reeds op ons weegt sedert de bezetting van ons vaderland. Onze vrijheden zijn afgeschafft, onze nijverheid en handel vernietigd, onze grondstoffen en werktuigen weggevoerd, het openbaar fortuin geruïneerd, de nood komt in de families, die tevoren welvend waren, de ontbering en de rouw, men heeft alles verduurd, zonder andere opstand dan het zwijgend protest der ziel en zonder dat de openbare orde te lijden had. Een uitgestrekt gevoel van solidariteit

bracht alle sociale klassen bij elkaar; men leed te samen en dit gezamenlijk lijden verlichtte de zwaarte van het individueel verdriet.

“Maar nu komt een nieuwe dwang over onze gezinnen en scheurt ze van elkaar. Honderden, duizenden vreedzame burgers, van elke ouderdom, van elke stand, een gehele burgerlijke bevolking wordt plotseling en brutaal uit haar huis gehaald en naar Duitsland vervoerd. Waarheen, naar welk deel van het keizerrijk? Niemand weet het. Hoe zal zij er leven, tot welk werk zal zij veroordeeld worden? Mysterie. Daardoor leven honderden, duizenden vrouwen, kinderen in angst door een scheiding, waarvan niemand het einde voorziet, en het zien van hun droefenis is van die aard, dat, om ze niet te moeten zien, de rekruteerders aan de wenende vrouwen, aan de wanhopige huisgenoten de troost van een laatste vaarwel ontzeggen.”

Het pijnlijk tafereel van het rekruteren en het wegvoeren van de mannen tussen 17 en 55 jaar wordt opgehangen in het protest van de afgevaardigden van Bergen, en daarin wordt opgemerkt, dat men niet enkel de werklozen wegvoert, maar ook de mannen van de meest verscheiden werkkringen: meester-kleermakers, brouwersknechten, elektriciens, landbouwers, beenhouwers, bakkers, zelfs jongelingen uit het middelbaar- en hoger onderwijs, en vaders van talrijke gezinnen.

Hierop wordt nog de nadruk gelegd in de brief van de leden van de wetgevende macht, van 28 november II.: “Wij wonen sedert weken een ontplooiing bij van verwoede strengheid, zonder voorbeeld in de wetgeving van een enkele beschaafde natie, en die zich richt onverschillig tegen de burgers van elke ouderdom en elke stand, en het liefst niet tegen de werklozen, maar tegen hen, wiens

professionele handigheid het meest van aard is om u te helpen in de strijd tot het uiterste, waarvoor Duitsland, naar de getuigenis van de meest gezaghebbende leiders van zijn partijen, zijn burgers en die van de bezette gebieden wil mobiliseren, op gelijke voet met zijn militairen ...”

Tegenover zulk optreden worden, in de brieven van de gemeentebesturen van Antwerpen en Brussel, de mooie beloften gesteld, waarmee de Duitse overheid de Belgische bevolking terug naar het land lokte.

Doch ook wordt tegen dit optreden het recht gesteld, het recht zonder meer. Daar is allereerst de kranige brief, ondertekend door 500 magistraten en advocaten van Brussel, die zich plaatsen op rechtskundig gebied, en zeggen dat de wegvoeringen de ontkenning zijn van het vastgestelde oorlogsrecht, dat aan de burgerlijke bevolking de vrije uitoefening van haar rechten vrijwaart, de rechten van de persoonlijke vrijheid, erkend door alle beschaafde landen. En het is een hard woord, doch wie zal de juistheid ervan kunnen bestrijden: “deze maatregel brengt ons terug naar de tijden, waarin de overwinnaar de overwonnen volkeren in dienstbaarheid meenam en tot de slavernij veroordeelde.”

Naar het geschreven recht verwijst de bekende autoriteit op het gebied van internationaal recht, professor Nys: de bezettende macht is gehouden, de rechten van de vreedzame inwoners te eerbiedigen, en de bezetting van een land maakt niet meer, als in vroegere tijden, van de overwinnaar de heerser van het veroverde land. Dit is alles duidelijk omschreven door de conferentie te Brussel in 1874; het project van conventie van 1874 heeft gediend voor de

besprekingen van de conferenties te 's Gravenhage in 1897 en 1907, en deze conferenties zijn er niet van afgeweken.

Wanneer echter de Duitse overheid de schuld van de wegvoering werpt op de arbeiders zelf, die het verkiezen zich door de liefdadigheid te laten onderhouden, in plaats van aan de arbeid te gaan, dan kan niet langer de verontwaardiging bedwongen worden. "Dit is laster, zeggen de afgevaardigden van Bergen. Onze arbeiders zijn geen luiaards, maar zij hebben hun land lief, en ze zijn zich bewust van de geheiligde plichten, die de oorlog hen oplegt. Geen man van eer zal hen afkeuren om hun weigerachtigheid", weigerachtigheid nl. om de arbeid te aanvaarden, die hen door de Duitsers ten voordele van de Duitse krijgsvoering (onrechtstreeks althans) werd aangeboden.

En de groep van afgevaardigden, die te Brussel verblijven, aarzelt niet, in de verdediging van de Belgische arbeiders, de schuld van de wantoestand elders te leggen. "Het is voldoende, schrijven zij, het Bulletin van de Verordeningen, verschenen sedert 1 december 1914, te doorbladeren, om vast te stellen dat een geheel deel van de nationale industrie methodisch beroofd werd van al haar voorraden en haar middelen tot productie, - dat zij uitgeput, verlamd en zelfs verdord werd tot in haar bronnen door het in beslag nemen van de werktuigen, het wegvoeren van de machines, het in beslag nemen van de grondstoffen, metalen, producten, door de desorganisatie van het vervoer, op het ogenblik haast geheel gestremd, het afnemen van het rollend materiaal van onze buurtspoorwegen, het opheffen van zekere lijnen en het wegnemen van de rails, de ongehoorde opvoering van paarden en zelfs van de meest buitengewone types van inlandse voortbrengers, niettegenstaande de meest formele beloften, die vruchteloos bleken." Er wordt verder op gewezen, dat enkele

speciale industrieën als glasnijverheid en metaalnijverheid onder sekwester gebracht werden, dit is onthoofd, en dat daardoor weer een grote hoeveelheid werklieden op straat geraakte. En waar de openbare Belgische besturen hun best deden om, door grote werken te laten uitvoeren, de werklozen aan de arbeid te helpen, daar kregen zij verbod “van de hogere overheid”. “Doch waarom verder op deze demonstratie ingaan, zo vragen zich de politieke mandatarissen af, om te bewijzen, dat als er werklozen zijn, de oorzaak van de werkloosheid niet bij hen ligt, noch bij de geallieerden, noch bij de voorvallen, die de wereld beroeren. Helaas, het is niet de eerste keer dat in de loop van de vreselijke gebeurtenissen, die de oorlog over ons diepbedroefd land bracht, men degenen, die de onschuldige slachtoffers zijn, beschuldigd heeft de verantwoordelijke aanstichters te zijn.”

Geen protesten mochten helpen. Nu verder onderhandelen met de vijand niet mogelijk bleek, nu men hem niet kon vermurwen, bleef er de Belgische burgerlijke overheden niets anders over dan een beroep te doen op de neutrale landen. De leden van de wetgevende macht, te Brussel verblijf houdende, overhandigden, tegelijk met hun briefwisseling met de Duitse overheid, een schrijven aan de vertegenwoordigers der neutrale landen, waarin zij onder meer zeggen:

“Bij het keizerlijk gouvernement mochten niet baten noch onze overwegingen van rechtvaardigheid en wettelijkheid, noch onze oproep op de rede en het recht, noch het smeken van de gehele bevolking. Uwe excellentie zal er zich van willen overtuigen door het lezen van dit antwoord, waarvan wij haar een vertaling bezorgen.

“Intussen verergert de toestand en de wrede maatregelen, die de verontwaardiging verwekken van elke Belg, worden achtereenvolgens toegepast op alle streken van ons grondgebied.

“Wij zouden aan onze plicht te kort doen als wij de drogredenen niet beantwoordden en als wij niet opkwamen tegen de voorwendselen, waarmee men onze vraag heeft afgewezen.

“Wij hebben de eer uwe excellentie een kopie te overhandigen van ons wederantwoord, dat wij op deze datum ondertekend hebben.

“Zal onze nieuwe oproep gehoord worden?

“Wij durven haast de hoop niet meer koesteren.

“In onze angst keren wij ons met vertrouwen naar het gouvernement van uwe excellentie en naar die der andere neutrale staten.

“Wij smeken hun de stem te onzen gunste te verheffen en een drukking uit te oefenen, die krachtadig genoeg is om een einde te stellen aan deze allertreurigste situatie.

“De vredelievende naties kunnen niet met de armen gekruist zitten bij de klaarblijkelijke schending van de meest geheiligde principes van natuurlijk recht, van de positieve wet, van het volkenrecht en de internationale conventies.

De eer van de mensheid vereist dat de onpartijdige geschiedenis niet een schuldige onverschilligheid te boeken heeft tegenover de meest afstotelijke onrechtvaardigheden.

“Indien ons ongelukkig lot hen er niet toe noopte op te treden, dan zou nog hun eigen belang hen moeten aanzetten om de verdediging

te nemen van onze onvoorwaardelijke rechten. Zijn deze niet de gemeenschappelijke erfenis van de beschaafde naties, en hebben niet alle volkeren een gelijk en hoog belang bij het doen eerbiedigen van deze rechten?

“Wij verzoeken uwe excellentie onze vurige voorspreker te zijn bij uw gouvernement, en als uwe excellentie aldus de weergalm van onze gerechtvaardigde klachten wil overbrengen, dan hebben wij het volste vertrouwen dat uw gouvernement, in verstandhouding met de andere gouvernementen, door geen gezamenlijk en plechtig protest en door argumenten, die zich aan de ernst van de toestand aanpassen, Duitsland ertoe zal brengen de meest onrechtvaardige, de meest barbaarse van de maatregelen, waarvan wij te lijden hebben, te laten varen.”

Zal de wereld naar hun stem luisteren?

Te Dingerlo zijn gisteren zeven uit Bottrop ontvluchte Belgen over de grens gekomen.

17 januari 1917

De weggevoerde Belgen.

Naar wij vernemen, hebben een twintigtal, in wetenschappelijke kringen alom geroemde, hoogleraren van onze vier universiteiten en de hogeschool te Delft dezer dagen een dringend beroep op de Duitse regering gedaan, om de naar Duitsland weggevoerde Belgen weer naar hun land te laten terugkeren.

Amerikaanse protesten tegen de deportaties in België.

Londen, 17 januari. Aan de Daily Telegraph wordt uit New York gemeld, dat verschillende kerkgenootschappen en andere lichamen

President Wilson verzoeken ditmaal van Washington's geboortedag op 22 februari een dag van nationaal protest te maken tegen het optreden van Duitsland in België. In het verzoek, dat de vereniging van New Yorkse geestelijken tot de president heeft gericht, wordt afschuw en verontwaardiging over de deportaties in België als daden der Duitse regering uitgesproken. Het verzoekschrift noemt de deportaties onwettig, onmenselijk en een beschaafd volk onwaardig en verzoekt alle kerken, arbeidersverenigingen en organisaties in het gehele land om tegen het monsterachtige onrecht, dat nog voortduurt, te protesteren, ook opdat de Amerikaanse regering zou weten, wat het gevoel van het Amerikaanse volk is. Tenzij de deportaties ophouden, zal er de 22^e februari een nationale betoging gehouden worden, groter dan er ooit een op Washingtonsdag gehouden is. In alle steden zijn subcommissies aangewezen.

Een protest van Belgen.

Havre, 17 januari. De vereniging van Belgische industriëlen heeft tot de Duitse gouverneur in België een protest gericht tegen de deportaties en tegen het wegnemen van werktuigen en machines uit de fabrieken. Het wegvoeren der arbeiders heeft tot doel, in Duitsland arbeidskrachten te krijgen, om de Belgische industrie te vernietigen. In dit protest wordt tenslotte gezegd, dat de verschrikkelijke verantwoordelijkheid voor de rampen, die zonder ophouden België overstelpen, Duitsland treft.

18 januari 1917

De wegvoering van Belgen.

Parijs, 17 januari. De nationale vrouwenraad in Frankrijk, vertegenwoordigend 150 verenigingen, heeft over de deportaties

een oproep tot alle vrouwen gericht, waarin o.a. voorkomt: Onze zusters, slachtoffers van het geweld, hopen op het ogenblik alleen nog maar op steun van het geweten van de wereld.

De Belgische regering heeft de tekst ontvangen van een protest, dat de bond van Belgische vakverenigingen aan von Bissing heeft gericht, waarin de bond zegt: Door de ongelukkige Belgische arbeiders te vervolgen, wiens enige misdrijf was, dat ze de onzijdigheid van hun land verdedigden, zult ge misschien tussen België en Duitsland een afgrond van haat doen ontstaan, die door niets, tijdens de geslachten die na ons komen, zal worden gedempt. De kleinkinderen van onze kinderen zullen blijven spreken van het leed, in deze verschrikkelijke dagen verduurd. Een onuitroeibare haat zal er zijn tussen Duitsland en België. Na het sluiten van de vrede zal de oorlog voortgaan.

19 januari 1917

Een protest tegen de deportaties in België.

Havre, 18 januari. De leden van de Belgische Academie, die van de Vlaamse Academie en de professoren van de universiteiten te Leuven, Brussel en Luik hebben aan de Duitse gouverneur-generaal in België een protest tegen de deportaties gezonden. Deze maatregelen, zeggen zij, zijn onverenigbaar met de eerbied voor de menselijke waardigheid, waar Kant op zo nobele wijze voor opkomt, wanneer hij zegt: Behandel een andere mens steeds als doel en bedien u er nooit van als middel.

Volgens bij de regering ingekomen bericht, worden de meeste gedeporteerde Gentenaars aan het Franse front voor militaire arbeid gebruikt.

De oorlog.

Tegenover een bericht uit Londen, dat de Duitsers veel weggevoerde Belgen hadden teruggestuurd, daar deze wegens de in Duitsland heersende schaarste aan levensmiddelen er niet konden arbeiden en verscheidene van hen naderhand van uitputting gestorven waren, merkt de Norddeutsche Allgemeine Zeitung op, dat de Duitse regering met de meeste spoed de bezwaren onderzoekt, die tegen de wegvoering in op zichzelf staande gevallen zijn ingediend. Aan de mensen, voor wie dit met het oog op de omstandigheden maar enigszins gerechtvaardigd bleek, heeft ze terugkeer naar België toegestaan. Het blad wijst dan ieder bezonnen beoordelaar naar de vele brieven van zulke werklieden aan hun verwanten in België, welke brieven door Duitsland zijn in het licht gegeven.

20 januari 1917

De wegvoering van Belgen.

Havre, 19 januari. Kardinaal Gasparri heeft aan kardinaal Mercier medegedeeld dat de Heilige Stoel groot belang stelt in het lot der Belgische bevolking. De paus heeft te haren gunste een verzoek tot de Duitse regering gericht en zal alles doen om aan de deportaties een einde te maken en de reeds gedeporteerden naar België te laten terugkeren.

De deportaties in België.

Havre, 20 januari. Er zijn nieuwe bijzonderheden bekend geworden omtrent de manier, waarop de Duitsers bij de deportaties te Gent te werk zijn gegaan. Arbeiders, burgers, werkloos of niet, werden er volgens de politielijsten in de loodsen van de spinnerij La Gantoise

opgeroepen. Zij die er niet vrijwillig verschenen, werden er door Duitse soldaten met stoten en duwen heen gedreven als vee. In vrachtauto's werden ze vervolgens naar het concentratiepunt gebracht. De mannen worden er gedurende twee of drie dagen gehouden. Hartbrekende tonelen hadden er gedurende die gevangenschap in de loodsen plaats, daar vrouwen en kinderen kwamen weeklagen rond de fabriek, waar de gedeporteerden opgesloten werden gehouden. Hier werd dezen het voorstel gedaan, een contract voor vertrek naar Duitsland te tekenen, waarbij hun een loon van drie tot vier mark werd toegezegd. Bijna allen weigerden, en werden naar het Franse front gestuurd. Velen moesten geheel uitgeput teruggebracht worden. Zieken hebben het verhaal van hun kwellingen verhaald. De Duitsers stelden alles in het werk, nu eens door beloften, dan weer door slechte behandeling, om er de Belgen toe te brengen, een contract, om in Duitsland te werken, te ondertekenen. Enkelen van die ongelukkigen hebben, gedreven door honger en angst, tenslotte toegegeven.

21 januari 1917

De Frankfurter Zeitung zegt, dat het manifest van de Belgische arbeiders, die in bezet België gebleven zijn, het werk zou zijn van minister Vandervelde en de regering.

Vandervelde heeft op zijn erewoord verzekerd, dat het document uit België verzonden is door een vertrouwensman van de arbeiderspartij uit naam van al de strijders.

25 januari 1917

Weggevoerde Belgen teruggekeerd.

Onze berichtgever te Havre meldt: Blijkens een door de Belgische regering ontvangen mededeling zijn 400 weggevoerde Belgen uit Duitsland in Antwerpen teruggekeerd, dank zij de tussenkomst van Nederland op grond van de beloften, in 1914 door de Duitsers afgelegd, dat zij geen Belgen, die uit Nederland naar hun land terugkeerden, zouden wegvoeren.

Alle teruggekeerden klagen over het onvoldoende en slechte voedsel in Duitsland.

Parijs, 24 januari. Bij het banket, dat door het Frans-Amerikaanse Comité ter ere van de Verenigde Staten gegeven is, was ook de Belgische regering door Carton de Wiart, de Belgische minister van justitie, vertegenwoordigd.

Carton de Wiart hield een rede, waarin hij zegde: Toen enige weken geleden, wegens de afschuwelijke deportaties, die onze medeburgers tot slavernij doemden, ons gemartelde volk een hartverscheurend beroep verspreidde, kwam president Wilson met een ferm en waardig protest tussenbeide. Dat is de reden waarom wij, terwijl wij ons vereenzelvigden met de nota van de geallieerden, hem in dat diplomatieke document de dankbaarheid van koning en natie wensten te betuigen. Wij hebben het recht om te zeggen, dat, als België zulke stukken tekent, het geen papieren vodjes zijn.

27 januari 1917

De wegvoering van Belgen.

Havre, 26 januari. Ernstig zieke gedeporteerden, die te Gent zijn teruggekeerd, hebben aan de Belgische regering verklaringen doen toekomen, behelzend dat zij, als zij weigerden te werken, tot dicht

achter het front in Frankrijk werden overgebracht en dat de ruitelij charges in hun midden uitvoerde. Het voedsel, dat ze kregen, was oneetbaar en rust werd hen niet gegund. Op hun terugtocht naar België hadden zij het zonder eten en drinken moeten stellen.

Deportatie in België en Noord-Frankrijk.

De Nederlandse afdeling van de Bond van Neutrale Landen heeft aan de hoofden van alle neutrale staten een telegram gezonden, mededelend, dat 15.000 Nederlanders tot de Nederlandse regering het verzoek hebben gericht om te trachten zich met de regeringen der andere neutrale staten te verenigen "om een einde te maken aan het de mensheid ontorend bedrijf, dat in België en Noord-Frankrijk wordt verricht."

In afwachting van het antwoord van onze regering verzoekt de afdeling die pogingen te steunen.

"De Duitse regering – meldt de afdeling – gaat met deze deportaties onafgebroken voort. Dit moet een einde nemen. Wij doen daartoe een beroep op uw gevoel van menselijkheid en op het gevoel van rechtvaardigheid, waarin wij een der hoogste prerogatieven zien van hen, die geroepen zijn, de volkeren te leiden. Zijne eminentie kardinaal Mercier schreef onlangs: "België lijdt zoals het nog nooit geleden heeft. Wij zijn hier als gevangenen. Als de onzijdigen wisten hoe men ons behandelt, dan zouden zij zich niet tot protesten in woorden beperken." Wij richten ons thans rechtstreeks tot de hoofden van alle neutrale staten van Europa en Amerika om hen toe te roepen: "Het is de plicht van de neutrale regeringen, aan de martelingen van de slachtoffers van deze onduldbare tirannie onmiddellijk een einde te maken. Bij gemeenschappelijk optreden ligt dat in hun macht."

29 januari 1917

De kamerleden de heren mr. Troelstra en Albarda hebben in het laatst van de vorige week met de minister van oorlog het vroeger aangekondigde onderhoud gehad in verband met het verzoek van in Nederland tewerkgestelde Belgische geïnterneerden om te mogen deelnemen aan het Nederlandse vakverenigingsleven.

1 februari 1917

De deportaties in België.

Havre, 1 februari. De volgende bijzonderheden zijn bekend geworden omtrent de dramatische incidenten, waar de deportaties in de landelijke gemeenten bij Antwerpen aanleiding toe gegeven hebben. Daar als elders waren de meeste mannen, die gedeporteerd zouden worden, landbouwers of arbeiders, die geregeld hun brood verdienden. Een groot aantal van deze ongelukkigen, verschrikt door het denkbeeld der slavernij, waar zij aan onderworpen zouden worden, namen de vlucht en verborgen zich in een bos. De Duitsers organiseerden drijfjachten, zonder succes echter. Daarop heeft de Duitse overheid draconische maatregelen getroffen. Woensdag 10 januari hebben de Duitsers 's morgens om vier uur een inval gedaan te Nijlen; ze namen er de burgemeester gevangen, die, ondanks zijn 70 jaar, naar de gevangenis te Mechelen gebracht werd. Te Kessel hadden zich 70 jongelieden onttrokken aan de oproep, maar de Duitse patrouilles hadden er ondanks hun drijfjachten maar drie of vier te pakken kunnen krijgen. Daarom nam men daar de burgemeester, een grijsaard van 69 jaar, een gemeenteraadslid en een andere notabele gevangen. Zij werden naar Mechelen gebracht. Te Berlaar, Putte,

Halle, Heist op de Berg dezelfde tonelen van nachtelijke oplichting van notabelen. Deze gijzelaars werden naar Mechelen gevoerd en opgesloten. De Duitsers hebben verklaard hen te willen vasthouden tot de vluchtelingen zich aangemeld hebben. Deze volstrekt onwettige maatregel heeft geen uitwerking gehad. De Duitsers verzwaren nu hun aanvankelijk getroffen maatregelen. Ze hebben troepen naar Berlaar gezonden en hen als straf bij de rijksten van de plaats ingekwartierd. Bovendien hebben zij in de gehele streek aan de bewoners verboden om na drie uur 's middags hun huis te verlaten.

Natuurlijk vloeit er een aanzienlijke belemmering van de veldarbeid en van het gehele maatschappelijke leven uit deze maatregelen voort. Niettegenstaande deze arbitraire hardheid, volharden de vluchtelingen er in, niet te willen terugkeren. Ze blijven zelfs in dit barre jaargetijde liever in de bossen, dan dat zij voor het belang van de vijand zouden gaan werken.

2 februari 1917

Het wegvoeren van Belgen naar Duitsland.

De federatie der Rooms Katholieke Diocesane Werkliedenbonden in Nederland heeft, naar de Telegraaf meldt, aan de Kartellverband Katholische Arbeitervereine Deutschlands een brief gezonden, waarin zij onder meer zegt:

Ons diep medelijden en medegevoel met onze Belgische kameraden en hun gezinnen hiermee betuigend, doen wij een beroep op uw solidariteitsgevoel en uw arbeidershart, opdat ge op gepaste wijze ook uw stem zult doen horen en uw invloed gebruiken, opdat de Belgische arbeiders, die toch reeds zoveel te

lijden hadden, spoedig zullen verlost worden van de ellende der deportatie.

7 februari 1917

Ontvluchte krijgsgevangenen.

Met de trein van 9 uur 26 zijn gisteravond uit Winterswijk aan het Maasstation hier aangekomen drie Fransen en een Belg, krijgsgevangen soldaten, die uit Buer bij Munster, waar zij werkzaam waren gesteld, zijn ontvlucht.

Door de goede zorgen van de stationschef, de heer P. H. J. van der Drift, was de directiekamer van het station voor hun ontvangst ingericht; er was namelijk gemeld, dat de mannen gewond waren. De kamer was verwarmd, er stond bouillon gereed, en de verbandkist van de H. IJ. S. M. was ter beschikking van dr. M. Schütte, die hen opwachtte.

De soldaten vertelden, dat zij de vrijdagavond, met hun vieren op weg waren gegaan. Bij nacht werd er gemarcheerd en bij dag hielden ze zich schuil in de bossen. Gisternacht omstreeks 4 uur zijn ze over de grens gekomen. Twee van de Fransen zijn bij Maubeuge, en de andere Fransman is in de Ardennen gevangen genomen. De Belg werd in Namen krijgsgevangen gemaakt.

Op hun vlucht hebben ze veel van de strenge vorst te lijden gehad.

Na onderzoek door dr. Schütte, zijn twee Fransen en de Belg, wiens voeten bevroren waren, - van een der Fransen in ernstige graad -, per auto naar het ziekenhuis op de Coolsingel vervoerd en daar ter verpleging opgenomen.

De andere Franse soldaat is voor rekening van het Franse consulaat in de stad ondergebracht.

11 februari 1917

Voor de Belgische gedeporteerde burgers.

Uit Amsterdam meldt men ons:

In het zaaltje van het gebouw Herengracht 545/549 is hedenavond de tentoonstelling geopend ten bate van de Belgische gedeporteerde burgers. Een mondain publiek had zich in het zaaltje verzameld, de "upper ten" van de in Amsterdam vertoevende Belgen en ook veel Belgisch-gezinde Nederlanders, en tussen dezen bewogen zich heel kleine meisjes in Noord-Hollandse en Friese pakjes, en een heel aardig jongetje met lange blonde krullen, die bloemen verkochten, kleine ruikertjes, getooid met lintjes in de Belgische kleuren. Op het podium speelde de kampeervereniging De Trekvogels aardige muziek, en dat maakte het heel prettig in het zaaltje, tussen al die ernstige schilderijen en bloemen, en de aanwezigen kwamen onder de bekoring van deze blijheid en zij gaven veel geld voor bloemen en catalogi aan de meisjes en het blonde jongetje ten bate van de lijdende Belgen.

Prof. dr. Hector Treub zou de openingsrede houden, maar hij was ongesteld en daarom las dr. Van der Hoeven Leonard de rede door prof. Treub op papier gesteld, voor. Een rede vol haat tegen de Duitsers en liefde voor de weggevoerden.

Later heeft mej. Claire Werleman verzen van Verhaeren voorgedragen.

15 februari 1917

Deportatie van Belgen.

De afdeling Den Haag van de Bond van Neutrale Landen heeft gisteravond in Pulchri Studio een drukbezochte vergadering gehouden, met als sprekers de heren Menno Rijke en dr. Terwagne, Belgisch kamerlid, over de deportatie der Belgen.

De eerste spreker, de heer Menno Rijke, begon allereerst mede te delen wat men hem als student onder deportatie had leren verstaan.

Het staat gelijk met verlamming, men beschouwde de gedeporteerde als een misdadiger.

Spreker komt vervolgens tot een beschouwing van wat in de oudheid onder het buitrecht werd verstaan.

De krijgsgevangene wordt de slaaf van de overwinnaar, dit was het grondbeginsel. Doch toen liet men de weerloze bevolking vrij.

De Haagse conventie bepaalde, dat de eer en de kracht van het gezin en het persoonlijk eigendom in het veroverde gebied moeten worden geëerbiedigd.

En thans durft men in de burelen van De Toekomst de houding van de Duitse regering inzake deportatie te verdedigen.

Dante, de apostel der gerechtigheid, die zich zo fel tegen de wrede krijgsvoering uitsprak, wordt door de Duitsers in het slijk gesleurd.

Spreker roemt vervolgens het Franse volk, de decadenten, die zo schitterend weerstand boden. Ze verklaarden dat België Frankrijk heeft gered.

Wie zou thans nog willen beweren, vraagt spreker dat voor de overwinning alles geoorloofd is?

Met verschillende uitspraken van bekende Duitse rechtsgeleerden tracht spreker aan te tonen, dat de Duitsers thans hier lijnrecht tegenin handelen.

Bismarck was de uitvinder van het monster “het aannemen van een welwillende neutraliteit”.

De uitspraak van rechtsgeleerden hiertegen was Bismarck een doorn in het oog. Hij wilde een Duits reactionair volkenrecht.

Spreker wijst dan op de houding van Duitsland tegenover België, toen het een ultimatum stelde en de belofte indertijd door dat land afgelegd voor zijn onschendbaarheid.

Duitsland heeft ter verdediging van de deportatie een beroep gedaan op art. 43 van de Haagse Conventie, waarbij het de bevolking tot arbeid mag dwingen. Het was juist Duitsland die deze bepaling in het leven riep.

Door de arbeiders te dwingen deel te nemen aan het werken voor krijgsverrichtingen schendt Duitsland echter het laatste lid van art. 23.

Van de neutrale landen is het vooral Amerika geweest, dat geprotesteerd heeft tegen deze deportatie.

Dat deze deportaties in strijd zijn met de volkenmoraal, behoeft feitelijk niet aangetoond, wanneer blijkt dat ze in strijd zijn met een wettelijk voorschrift.

De deportaties zijn uitgedacht om de volksziel te doden, in tegenstelling tot de Spaanse auto da fé's waarbij de zielen der kettters gespaard bleven.

Om eigen barbaarsheid te verdedigen, worden de mogelijkheden der Entente beschuldigd de zachtheid der oorlogvoering te hebben tegengewerkt.

Spreker wijst er op, dat in Duitsland zelfs geen vrouw of kind is geweest, die tegen de deportatie haar stem durfde verheffen.

Dit was toch wel het geval met Engeland, door de behandeling der vrouwen in de concentratiekampen. Lloyd George was een van hen, die met gevaar voor eigen leven de Engelsen hierop wezen.

Met enkele treffende voorbeelden wijst spreker dan op het verschil in mentaliteit tussen de Duitse en Franse volkeren.

De Duitse staat eist van zijn onderdanen een dergelijke onderworpenheid, dat zij zich niet meer in de mentaliteit van andere volkeren kunnen indenken.

Hoe ziek hun mentaliteit is, blijkt het beste uit het verzoekschrift der 93 hoogleraren, die riepen, dat Es nicht wahr ist, hoewel ze wisten, dat het wel waar was.

Laat de Duitse natie erkennen, dat de wil tot vrijheid sterker is dan de wil tot knechting.

Na het eindigen van zijn rede, waarop luid applaus volgde, zette spreker nog eens in het kort het standpunt van de Bond van Neutrale Landen uiteen. Spreker wekte op tot aansluiting.

Vervolgens kwam als spreker de heer dr. Terwagne, Belgisch kamerlid, die in het Frans de deportatie der Belgen besprak en fel veroordeelde.

Spreker wenste de Bond van Neutralen geluk met zijn optreden, waardoor het de eer redde van Holland (applaus).

Antwerpse en Brusselse dokters hebben spreker verklaard, dat de kinderen thans slechts 50 procent van de noodzakelijke voeding ontvangen.

Vervolgens deelde spreker ergerlijke voorbeelden mede, die zich voorgedaan hebben bij de deportatie, o.a. in de provincie Namen, waarbij moord en beroving der gedeporteerden geen zeldzaamheid zijn gebleken.

Verschillende bewoners hebben spreker dit bevestigd.

Toch wordt dit in neutrale landen niet geloofd en ontkend.

Spreker gaf hierna verschillende mededelingen over het binnendringen der Duitsers in vredestijd in België.

Alles wat gebeurd is, het verwoesten, het platbranden van België en thans de deportatie der Belgen, geschiedt nota bene voor het welzijn van de Belgen! Menigmaal wordt in twijfel getrokken of het nut heeft te protesteren tegen een dergelijke schandelijke handelswijze. Het is de plicht hiertegen te protesteren, roept spreker uit en hiervoor komt de Bond de eer voor Holland toe (applaus).

Nog gaf spreker diverse staaltjes van het optreden van de Duitse autoriteiten tegenover de gedeporteerden.

De Duitsers beweren papieren te hebben gevonden, waaruit moet blijken, dat België zich reeds voor de oorlog verkocht zou hebben. Maar deze zijn vervalst.

Tenslotte bracht spreker de Bond dank voor het protest tegen de deportatie en wenste hem er geluk mee. Hulde bracht spreker in het bijzonder ook aan Engeland en memoreerde de houding der geallieerde landen in het algemeen, tegen de deportatie aangenomen.

Spreker deed voorlezing van een brief van Roosevelt, waarin deze protesteerde tegen de deportatie. Uitvoerig beschreef spreker de houding van Zwitserland en Zweden en ook van Holland, herinnerde aan de meting te Amsterdam, bracht hulde aan de rede van de heer Duys in de tweede kamer en de houding van onze regering (applaus).

De deportatie is niet alleen een militaire maatregel, ze is eveneens een dwangmaatregel.

Ook spreker treedt in een beschouwing van de Duitse mentaliteit.

Spreker eindigde zijn luid toegejuichte rede met een peroratie op het recht, zonder hetwelk geen beschaving mogelijk is.

De voorzitter van de afdeling, de heer dr. H. J. Kessler, wees hierna nog op het gevaar, dat de Nederlanders van de zijde van Duitsland dreigt. De moraal van Duitsland blijkt uit zijn daden nog lager te staan dan die van het minst beschaafde land.

Voor ons Nederlanders, zegde spreker, is het een ernstige plicht, de invloed van die moraal na te gaan, waar we genoodzaakt zullen zijn met dat land in relatie te blijven.

De Duitsers, betoogde spreker, zijn zielsziek. De pogingen om hen te genezen hebben tot heden gefaald. Ze zien zelf niet in, dat zij ziek zijn. Slechts een dergelijk inzicht zou tot genezing kunnen leiden. In afzienbare tijd behoeft men op een genezing niet te rekenen. Maar de ziekte is besmettelijk en dreigt door omgang te worden overgebracht. Daarvoor moet worden opgepast en er moet gewezen worden op het gevaar dat dreigt. Reeds te veel is onder Duitse invloed gebracht. Stelselmatig moet men die dreigende invloed mijden. Spreker besloot met op te wekken hiertoe mee te werken en de Bond in zijn werk te steunen. Tenslotte bracht spreker aan de sprekers van deze avond een woord van hartelijke dank (daverend applaus).

Men meldt ons:

De heer Charles Magnette, senator van Luik, en grootmeester der Belgische vrijmetselarij, is uit de gevangenschap in Duitsland vrijgesteld, dank zij de tussenkomst van Amerikaanse gezant te Brussel.

De heer Magnette was verscheidene weken geleden naar Duitsland gevoerd omdat hij, in zijn hoedanigheid van grootmeester van de Belgische vrijmetselarij, een protestbrief had opgesteld tegen de wegvoering van burgers uit België en die gestuurd had aan de grootloges van de Duitse vrijmetselarij.

21 februari 1917

Professor Pirenne en professor Fredericq.

Naar wij venemen, zijn de gevangen Belgische professoren Pirenne en Fredericq niet meer te Jena. Professor Fredericq is thans te Bürgel bij Jena (Hotel zum Deutschen Kaiser). Professor Pirenne is

te Kreuzburg aan de Werra (Thüringen), (Gasthof zum Stern). De reden van deze verplaatsing en scheiding is niet bekend. Professor Fredericq mag alleen met zijn broers corresponderen. Professor Pirenne is vermoedelijk in zijn correspondentie evenzo beperkt.

22 februari 1917

Belgische gedeporteerden.

Havre, 21 februari. De regering heeft nauwkeurige inlichtingen omtrent gedeporteerden ontvangen, wiens kampen tot een bagno zijn geworden. Velen zijn aan ziekte ten prooi en velen sterven. Zij die in België terugkeren lijken schimmen, zo groot is de ellende; de meesten zijn bij aankomst dood (?). De Duitse militaire overheid heeft aan de onzijdige staten vergunning geweigerd om de kampen te inspecteren.

Havre, 22 februari. Elf gedeporteerden zijn te Aarschot in bezet België teruggekeerd, komende uit Westfalen. Zij leken spookverschijningen en hun verschijning heeft onbeschrijflijke ontroering gewekt onder de bevolking. De teruggekeerden vertellen, dat de mannen sterven als ratten en van honger omkomen. Anderen, die te Antwerpen teruggekeerd zijn, stierven in het ziekenhuis of zijn in een ellendige toestand. Van alle zijden komen dezelfde verhalen; het is onmogelijk voor zulk een schouwspel onverschillig te blijven.

2 maart 1917

Havre, 1 maart. Uit Duitsland ontvluchte Belgen hebben Belgische overheidspersonen verbijsterende dingen verteld. Vijfhonderd Luxemburgers werden lukraak uitgepikt en naar het kamp van Munster gestuurd. Daarna moesten ze, onder bedreiging met een

machinegeweer, naar een munitiefabriek, waar ze aan de ontginning van moerasland werden gezet. Bij de vinnigste koude hadden ze maar weinig kleren aan en leden ze bitter honger.

Men verneemt, dat een duizendtal gedeporteerden te Luik is teruggekomen. Het was verschrikkelijk met hen gesteld. Zes mensen waren onderweg bezweken. Tal van gedeporteerden moesten op een baar naar het hospitaal worden gebracht.

4 maart 1917

De Belgische arbeiders in Duitsland.

Berlijn, 3 maart. In de hoofdcommissie van de Rijksdag heeft de vertegenwoordiger van het oorlogsbureau op vragen naar het aantal Belgische arbeiders in Duitsland en de manier, waarop deze tewerk worden gesteld, geantwoord:

Duizenden Belgische arbeiders hebben, nadat de toedracht van zaken hun was medegedeeld, tegen goed loon in Duitse bedrijven werk genomen. Zelfs heeft menigeen zijn broer of andere verwanten laten komen. De patroons zijn zeer met hun arbeid ingenomen. De Belgen zijn niet pal achter het front in het vuur van de vijand aan het werk gezet. Ten opzichte hiervan heeft het Duitse bestuur een volkomen zuiver geweten.

10 maart 1917

Uit Antwerpen.

Onze correspondent Emanuel de Bom te Antwerpen schrijft ons op 7 maart:

De Antwerpse afdeling van Volksopbeuring heeft gedurende de maand februari 684 pakjes met levensmiddelen voor Belgische krijgsgevangenen, ter waarde van 5233,20 frank, op het kantoor (Katelijnevest 2) besteld. Buitendien werden 30 eigengemaakte, op het kantoor afgeleverde pakjes verzonden. Vanwege de zeer talrijke Kerstmis- en Nieuwjaarsverzendingen, en ook door de in Holland ingetreden beperkte uitvoertoelatingen, heeft de dienst der pakketten over het kantoor in Den Haag een gevoelige vertraging ondergaan, zodat het nodig geacht werd, deze dienst voor een korte tijd stop te zetten, dit om alle achterstal in te perken. Over een paar weken zal op deze wijze de pakkettendienst weer zijn vroegere en zeer gewaardeerde voordelen terugwinnen.

Er werden 1519 inlichtingen verstrekt en een 30-tal brieven geschreven voor ongeletterden. Door medestanders werden 38 geschenken aan boeken gedaan, waar steeds dringend om gevraagd wordt door onze jongens.

13 maart 1917

De deportaties in België.

Uit Zürich wordt aan de Corriere d'Italia gemeld, dat, volgens een bericht uit Berlijn, de Duitse regering de deportaties in België geschorst heeft tengevolge van de tussenkomst van de Paus. Van de 66.000 weggevoerde Belgen zouden er reeds 13.000 teruggekeerd zijn.

15 maart 1917

De wegvoering van Belgen geschorst.

Berlijn, 14 maart. Belgen van naam van verschillende politieke richtingen hebben zich onlangs tot de keizer gewend met het verzoek om de wegvoering op grote schaal van Belgische arbeiders naar Duitsland te doen staken en de daarheen gebrachte Belgen naar hun land te doen terugvoeren. Aan de ondertekenaars van het verzoekschrift is nu medegedeeld, dat de keizer de kenbaar gemaakte wensen door de gouverneur-generaal en de andere betrokken overheidspersonen grondig laat onderzoeken. Hij behoudt zich een afdoende beslissing hangende dat onderzoek voor. Inmiddels heeft de keizer echter beschikt, dat de mensen, die ten onrechte als werkloos naar Duitsland zijn overgebracht, voor zover dat nog niet is gebeurd, onverwijld naar België kunnen terugkeren en dat werkloze Belgen tot nader order niet meer met dwang naar Duitsland worden gestuurd.

Havre, 15 maart. Het internationale Rode Kruiscomité heeft besloten het kamerlid Lampens, afgevaardigde voor Gent, die sedert 16 maanden in Duitsland gedeporteerd is, wegens gezondheidsredenen naar Zwitserland te zenden.

26 maart 1917

Over de grens gekomen.

Vannacht zijn te Wallinghuizen drie Belgen en een Canadees over de grens gekomen.

28 maart 1917

De weggevoerde Belgen.

Havre, 27 maart. De Duitse regering heeft in het begin van maart door een telegram de wereld ermee in kennis gesteld, dat de keizer

de wegvoering van Belgen voorlopig had geschorst en gelast om de Belgen, die niet werkloos waren, weer te laten gaan.

Het is te vrezen, dat deze mededeling voor een groot deel een sombere grootspraak is, aldus deelt men ons van officiële zijde mede. De Belgische regering is inderdaad van verscheidene berichten op de hoogte gebracht, die geïnterneerde Belgen langs veilige weg aan vrienden van hen wisten te doen toekomen. Die berichten zijn van einde februari en begin maart gedagtekend en schetsen in schokkende bewoordingen het verschrikkelijk lot, dat gedeporteerde burgers uit België treft. Elke dag vindt men doden in de loodsen. In één kamp bedroeg het aantal 14, in een ander 17. De weggevoerden moesten levende ratten eten.

Londen, 27 maart. Reuter verneemt, dat de Belgische regering brieven heeft gekregen, die ooggetuigen in Duitsland geschreven hebben en die het gruwelijk lot van de Belgische gedeporteerden in verschillende kampen schetsen. Hier volgen enige aanhalingen:

“Het lot van de Belgische burgers hier is ontzettend. De Duitsers laten hen door een hongerrantsoen sterven. Ze zijn vel over been. Gisteren lagen er 13 doden in het lijkenhuis, vanochtend 14, op een totaal van 3000 à 4000 gevangenen. Als men ons betrapt, terwijl we die ongelukkige mensen soep of wat anders eetbaars bezorgen, moeten we voor vijf dagen de gevangenis in.”

Uit een andere brief: “De toestand wordt onhoudbaar. De rampzalige burgers sterven als ratten. Elke dag worden er twee of drie dood in hun hut gevonden. De dokters wijzen alle verantwoordelijkheid af. De gedeporteerden kunnen niet meer zonder hulp wandelen. De Belgische burgers bezwijken van uitputting. Door elkaar sterven er dagelijks drie. In een ander kamp

hebben ze ratten levend verslonden. De behandeling waaraan ze blootstaan, tart alles, wat zich laat denken.”

1 april 1917

Londen, 31 maart. Reuters bijzondere correspondent in Frankrijk seint op heden:

Dat de Duitsers hun bedreiging, om krijgsgevangenen vlak bij de vuurlinie aan het werk te zetten, hebben uitgevoerd, blijkt uit de ontsnapping van twee Russen naar onze linies bij Ieper.

2 april 1917

Belgische geïnterneerden.

Op de ontginning De Utrecht, onder Esbeek, zullen 40 Belgische geïnterneerden werkzaam gesteld worden.

3 april 1917

De deportaties in België.

Londen, 3 april. De Morning Post verneemt uit Rome, dat organen, die met het Vaticaan in verbinding staan, een brief bevatten van kardinaal Gasparri aan de Belgische gezant bij de Heilige Stoel, waarin hem wordt medegedeeld, dat Hertling, de Beierse minister-president, aan de nuntius te München verteld had, dat de Duitse regering, ingevolge de bemoeiingen van de Paus, de deportaties van Belgische arbeiders geschorst had en dat zij, die ten onrechte gedeporteerd zijn, naar België teruggezonden worden. Deze verklaring wordt hier met enig scepticisme begroet. Men meent, dat de ware oorzaak van de verandering in de Duitse politiek is, dat de gedeporteerde Belgen niet in staat bleken tot werken

tengevolge van wat zij ondervonden hadden, terwijl bovendien de Duitse arbeiders van hen de verschrikkelijke toestand vernamen, die er onder Duits bestuur in België bestaat.

8 april 1917

De deportaties van Belgen.

Londen, 7 april. De Duitse pers heeft onlangs gemeld dat de keizer de staking van de deportaties van Belgen had bevolen. Aangeduid werd dat dit was geschied ingevolge vertogen van Vlaamse activisten, te berde gebracht door de te Berlijn ontvangen afvaardiging van de Raad van Vlaanderen.

De Belgische regering heeft het nodig gevonden dit tegen te spreken, daar de Raad van Vlaanderen eerst ongeveer een maand geleden is gesticht.

Voor de Raad werd gevormd, hadden het Vaticaan, Spanje, Nederland, Amerika en Zwitserland vertogen tegen de deportaties tot de Duitse regering gericht. Bovendien waren er in de hele wereld protesten tegen opgegaan.

Naar Reuter van welingelichte zijde verneemt is het ophouden der deportaties aan geheel andere redenen toe te schrijven dan de Duitse regering voorgeeft. Niet alleen weigerden de gedeporteerde Belgen dwangarbeid te verrichten, maar hun verhalen over het leven en de toestand van hun land brachten de gevoelens van de Duitse werklieden, met wie zij in contact kwamen, zodanig in opstand dat de Duitse autoriteiten ernstig bezorgd werden voor de uitwerking.

Naar verluidt zijn om die reden thans niet alleen de deportaties opgehouden, maar zijn enige gedeporteerden naar hun woonplaatsen teruggebracht. Bij hun terugkomst waren zij echter in zo jammerlijke toestand, dat daaruit voldoende blijkt, hoe weinig hun terugkeer verband houdt met grootmoedigheid van de keizer of van de Duitse regering, doch alleen met het feit dat de deportaties niet alleen onmenselijk wreed zijn, maar bovendien een zo grote militaire, politieke en economische fout, als alleen Pruisianisme dwaas genoeg kan zijn te begaan.

11 april 1917

De Belgische afdeling te 's Gravenhage van het Internationaal Liefdewerk voor gewonden en krijgsgevangenen heeft van de Belgische minister van justitie, de heer Carton de Wiart, het volgende eigenhandige, in de Nederlandse taal gestelde schrijven ontvangen:

“Na tegenover België de meest flagrante eedbreuk en de afschuwelijkste aanval te hebben gepleegd, die ooit in de hedendaagse geschiedenis werden aangestipt, verklaart het stilaan van zijn vroegere hoogmoed ontnuchterde Duitsland, in verwarde en verwrongen bewoordingen, dat het niet zal dulden, dat België een vazalstaat van Engeland of Frankrijk wordt.

En al wie te goeder trouw is, weet toch dat België, evenals zijn goede nabuur en broederstaat Nederland, nooit iemands vazal was, noch wenste te zijn.

Sinds zijn bestaan bij de verdragen plechtig bekrachtigd werd, toonde het zich terzelfder tijd fier en bezorgd over zijn onafhankelijkheid en trouw, tot de angstvalligheid, tot de marteling toe, aan de hem in 1839 opgelegde internationale verplichtingen.

Maar de oorlog, die aan ons land dagelijks zoveel bloed, zoveel tranen, zoveel rijkdommen heeft gekost en nog kost, heeft te zijnen voordele tenminste reeds één recht veroverd: dat, namelijk om vrij zijn gevoelens van genegenheid te mogen koesteren, ze te mogen bevestigen, ze te mogen bewijzen.

En hoe hartelijk werd die genegenheid geschonken – en zal zij geschonken blijven – aan de mogendheden, die, borg staande voor onze onafhankelijkheid en onze neutraliteit, loyaal het gegeven woord hebben gehouden!

En hoe hartelijk ook, gaat zij en zal zij blijven gaan tot die door en door eerlijke naties, zoals onze zustersnatie Nederland, - bij dewelke het schouwspel der grote wereldtragedie het gevoel van Recht, Beschaving en Christelijke Liefde niet heeft gesmoord, en die zo grootmoedig onze wonden verplegen, onze tegenspoeden verzachten en onze kinderen opnemen.”

Was getekend H. Carton de Wiart.

Het comité van bovengenoemde afdeling zal, ten einde te voorzien in de steeds stijgende uitgaven, welke stijving der kas dringend nodig maken, verzamelaars van autografieën in de gelegenheid stellen de beschikking over dit schrijven te verkrijgen, evenals van andere autografieën, welke zich in het archief van het comité bevinden.

12 april 1917

Pirenne, Frédéricq en Max.

Men schrijft ons uit Zurich op 9 april:

De Belgische medewerker van het Journal de Genève publiceert de nieuwste berichten over deze drie grote Belgen, die nog altijd om hun onverschrokken vaderlandsliefde in Duitsland gevangen gehouden worden.

Ondanks de beloften, door Duitsland aan Holland en aan de Paus gedaan – aldus de correspondent van het Journal – heeft men Pirenne en zijn vriend Frédéricq een nieuwe kwelling aangedaan, door de beide mannen, die sedert enige tijd hun ballingschap deelden, van elkaar te scheiden. Paul Frédéricq is van Jena overgebracht naar Bürgl, en zijn regime is in zoverre verscherpt, dat hij voortaan alleen nog maar briefwisseling mag houden met zijn beide broers. Frédéricq mag aan geen andere personen schrijven, en correspondenties van anderen dan zijn beide broers worden hem onthouden. De geschiedvorser Pirenne is van Jena overgebracht naar Kreuzburg-Eisenach. Zijn regime is niet minder scherp dan dat van Frédéricq, en men vraagt zich af, waarom de Duitse autoriteiten deze brave Belgische patriotten voortdurend nieuwe kwellingen aandoen. Wat de dappere burgemeester van Brussel betreft, Adolphe Max zit als een misdadiger in Maagdenburg gekerkerd. Dit verscherpte regime is hem opgelegd, omdat hij weigerde op de ontorende voorwaarden, die de Duitse regering hem stelde, zijn vrijheid te kopen.

13 april 1917

De Verenigde Staten en België.

Havre, 12april. Uit een telegram, uit Washington te Havre ontvangen, volgt, dat de Amerikaanse regering de inlichtingen in het licht zal geven, haar verschaft door haar ambtenaren, die uit België zijn teruggekeerd, nopens de wegvoering van Belgen. Tal van

getuigen hebben bevestigd, dat de feiten, aan de Duitse bestuurders nopens de wreedheid der deportaties ten laste gelegd, inderdaad voorgekomen zijn.

14 april 1917

De organisatie der Duitse verdediging en de deportatie der Belgen.

Men schrijft ons:

Er is reeds een boek verschenen over de deportaties in België. En nog wel een boek van wetenschappelijke betekenis en dus met historische waarde, hetgeen niet steeds mag gezegd worden van het meeste wat ons, in deze tijden, de oorlogsliteratuur brengt. Het heet: "Les déportations belges à la lumière des documents allemands", en is van de hand van Fernand Passelecq, directeur van het Belgische Documentatiebureau te Le Havre, die, uit hoofde van zijn ambt er zeker naar gestreefd heeft een objectief overzicht te geven over wat er met de bevolking aan het gebeuren is in het zo streng afgesloten bezette gebied van België.

Deze Belg heeft, waar hij een geschiedkundig werk wilde leveren, dat trouwens door zijn wetenschappelijk gehalte het best van aard is om ten gunste te pleiten van zijn ongelukkige landgenoten, zijn gemoed een strenge discipline opgelegd, de wetten der moderne geschiedkundige kritiek in acht genomen, en verkozen zoveel mogelijk de documenten der Duitsers voor zichzelf te laten spreken. Het is zo best. En het doet wel enigszins zonderling aan dat de auteur, in zijn inleiding, bij zijn lezers om verontschuldiging vraagt, omdat hij zich schuil houdt achter de feiten en achter de stukken van zijn dossier. Hij verkiest toch zich te richten tot hen, die geen partij zijn in het geding anders dan door hun menselijke solidariteitsgevoel, en die vol argwaan geworden zijn tengevolge

van de overdrijvingen en de losse praat van zekere bladen der oorlogvoerende landen. Blijkbaar richt zijn boek zich tot deze categorie van neutralen, die, naar de snedige opmerking van de auteur, onbetwistbaar te goeder trouw zijn, doch geheel bevangen blijven in een systematisch scepticisme, waarvan zij graag geloven dat het wetenschappelijke voorzichtigheid is. Zulken zijn er inderdaad genoeg. Ze zijn haast ontoegankelijk geworden zelfs voor de klaarblijkelijkste macht van een krachtdadige overtuiging.

De morele waarde van deze neutralen kan niet anders dan baat vinden bij het lezen van Passelecq's werk. Ze zullen daarbij niet gehinderd worden door te luidruchtige klanken en te harde woorden. Wel zullen hun harde feiten onder de ogen komen; het zal hun echter niet schaden die even te bekijken in het volle licht der historie. Der historie? Zouden wij daar niet even op wachten? Ach neen, de historische wetenschap kan heden ten dage al vlug met haar werk voor de dag komen, dank zij de snelle gang der documentering en de ontwikkeling van de historische-kritische zin.

Dit boek dan bevat het uitvoering relaas van de gebeurtenissen in België in verband met de wegvoeringen in België, waarvoor de belangstelling van de wereld gespannen staat, doch waarover wij, uit de aard der zaak, door de losse krantenmededelingen ons geen objectief begrip kunnen vormen: vermoeden wij zelfs op hoe grote schaal de wegvoeringen plaats grepen en of men er nog mee voortgaat? – en toch wonen wij zo dichtbij! In dit opzicht is dergelijk boek al belangrijk. Doch het meest interessante van het boek ligt in het feit, dat er een kijk in gegeven wordt op de politieke en economische roerselen, die de grond en de oorzaak uitmaken van het verschijnsel zelf.

Wij staan hier niet meer tegenover de beweringen van de nieuwsagentschappen aan beide zijden van de belanghebbende partijen, maar voor de officiële documenten van de Duitse overheid zelf. En kunnen een verklarend licht werpen op het besluit van 3 oktober 1916 waardoor het Duitse grote hoofdkwartier in bezet België het regime invoerde van de gedwongen arbeid, van de arbeid voor en ten bate van de bezettende macht.

Tegenover de verklaringen van Belgische zijde dat men hier te doen heeft met een soort slavenhandel van blanken – met dit bezwarend onderscheid met de slavenhandel in Afrika, dat hier de wegvoering van menselijk vee systematisch gebeurt bij een niet vechtende bevolking van een beschaafd land en door toedoen van een beschaafd land en door toedoen van een moderne grote staat – heeft de Duitse regering, en in haar naam de gouverneur-generaal in België, aan de wereld kond gedaan, dat zij, door het invoeren van de werkdwang en het transporteren van de Belgen, alleen het voordeel der Belgen bevordert, daar zij hun arbeidskracht niet laat verslappen, en dat zij ten volle beantwoordt aan de verplichtingen, opgelegd door de Haagse conventies: deze eisen namelijk dat de bezettende macht de openbare orde en de sociale belangen ter harte neemt, en waren die niet in gevaar gebracht door de werkloosheid? Van die werkloosheid droegen trouwens de Duitsers de schuld niet. De schuld ervan kwam neer op de Belgische arbeiders zelf, die lui en onwillig zijn, en op Engeland, dat de toevoer van grondstoffen niet toeliet.

Fernand Passelécq behoeft niet veel moeite te doen om deze laatste aantijgingen te weerleggen. De Belgische arbeiders zijn noch lui, noch onwillig: zouden zij anders, op zo korte tijd, België gebracht hebben tot de hoge graad van industriële ontwikkeling, waarop het voor de oorlog stond? De arbeiders weigeren slechts mee te helpen

aan alles wat de oorlogsvoering van de vijand bevordert. Evenmin heeft de Engelse blokkade iets te maken met de stagnatie van de nijverheid en de handel in België. Een eerlijk en praktisch ontwerp van toevoer der grondstoffen in België werd door Engeland aan het Duits gouvernement voorgelegd in augustus 1915, waarbij alleen geëist werd dat de grondstoffen en de producten, welke er van gemaakt werden, niet zouden mogen opgevorderd worden door de Duitsers en onder neutrale controle zouden blijven. Er kwam op die voorstelling geen antwoord vanwege de Duitse regering en in februari 1916 zag de Engelse regering zich genoodzaakt de zaak aanhangig te maken bij het tribunaal der openbare opinie.

Aan de hand van de Duitse documenten nu wil Fernand Passelecq verder bewijzen, dat de uitbreiding van de werkloosheid in België, door de Duitse overheid als de oorzaak aangehaald van het invoeren der werkdwang en der deportaties stelselmatig bewerkt is door de Duitsers zelf, met het doel de Belgische arbeidskracht in te lijven bij de economische organisatie ter verdediging van het Duitse keizerrijk.

Het is volgens hem niet toevallig dat het besluit tot werkdwang in België gelijktijdig valt met gelijkwaardige maatregelen genomen in Litouwen, in Polen en andere streken, bezet door de centrale machten, gelijktijdig ook met de afkondiging van de wet in Duitsland. Dit alles gaat uit van het grootse plan van economische verdediging, opgevat door W. Rathenau, president van de Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft, en goedgekeurd door het ministerie van oorlog. Dit plan, waarvan de Duitse censuur weinig in de pers heeft doorgelaten, doch dat indertijd uitvoerig beschreven werd door de Berlijnse correspondent van de Chicago Daily News in aansluiting aan een brochure, bevattende een lezing van W. Rathenau, heeft aanleiding gegeven tot het stichten van de

“Kriegsrohstoffabteilung im Kriegsministerium”, dat met zijn 38 onderafdelingen, de “Kriegsrohstoffgesellschaften”, heeft moeten zorgen voor de productie, die noodzakelijk is voor de oorlogsbehoeften van Duitsland. Wat daaromtrent door Rathenau zelf, door Duitse ministers en afgevaardigden in de Rijksdag en door de Duitse pers werd medegedeeld, bewijst dat men alle voorraden van grondstoffen in de bezette gebieden naar Duitsland wilde toehalen, en dat men er aldus ook toe overgegaan is de arbeidskrachten uit de bezette gebieden aan te werven voor die productie ten bate van het Duitse rijk.

Hoe het plan stelselmatig op België toegepast werd, blijkt dan verder uit de vele ordonnanties, verschenen in het “Gesetz- und Verordnungsblatt”, het staatsblad der Duitse overheid in België. Passelecq gaat in zijn boek punt voor punt na hoe de Duitse politiek van zogenaamde economische opbeuring in België van aard was om de nijverheid en de handel in dit werkzame land stil te leggen, enerzijds, beweert hij, ten bate van de concurrerende Duitse industrie, - en hoe verder de Duitse politiek van zogenaamde sociale opbeuring, naar zijn oordeel, uit België alle arbeidzame krachten wegnam en van de Belgische werklozen strafgevangenen maakte, die in Duitsland en in het bezette Frans gebied, ten dienste gesteld werden van de Duitse oorlogsorganisatie, ten nadele van hun eigen vaderland. Het gaat niet aan hier de uitvoerige bewijsvoering betreffende deze zware beschuldiging op de voet te volgen – er zijn 485 blz. in dit boek – doch de belangstellende lezer kan medegedeeld worden dat de auteur deze bewijsvoering uitsluitend op Duitse documenten laat berusten.

17 april 1917

Over de grens gekomen.

Zaterdag zijn bij lossing van een wagen zout, op het station Maas alhier aangekomen uit Duitsland, twee Franse en een Belgische krijgsgevangene aangetroffen. Op het stations van verzending waren zij als werknemers werkzaam; ze hebben zelf de wagen geladen, en hadden zich onder de lading verstopt. Ze zijn vijf dagen onderweg geweest. Het waren René Rousseau uit Oostende, Alexandre Jean uit Epinal en E. Tessier uit Lyon, alle drie soldaat.

Te Swalmen kwam een uit Duitse krijgsgevangenschap ontvluchte Belg aan.

20 april 1917

Over de grens gekomen.

Te Herkenbosch zijn gisteren vijf uit Duitsland gevluchte Belgische burgers over de grens gekomen.

21 april 1917

Tentoonstelling van werk van geïnterneerden.

De tentoonstelling van werken van kunst- en handnijverheid van geïnterneerden in de kampen te Harderwijk, Zeist en Groningen is hedenmiddag in de benedenzaal van het gebouw De Vereniging aan de Schiekade geopend.

De zaal is met vlaggen en groen feestelijk aangekleed, er is een gezellig zitje gemaakt, een hoekje voor de muziek en de overige ruimte is door middel van tentjes aan de zijkanten en tafels daartussen dienstbaar gemaakt aan het tentoonstellen van de resultaten, die de arbeid van de geïnterneerden heeft opgeleverd.

Onder de werkstukken van de Belgische geïnterneerden vindt men zowel de eenvoudigste zaken, benen penhouders, vouwbenen enz. als heel mooie dingen, die van kunstzin en grote bekwaamheid blijken te geven. Beide zijn natuurlijk evenzeer geschikt tot bereiking van het doel, het streven om de mannen te vrijwaren voor verveling, hun gedachten samen te trekken op nuttige arbeid en hen zodoende zo min mogelijk de gevaarlijke invloed te doen ondergaan van een leven van ledigheid, ver van huis, van hun arbeid en van degenen, die hun lief zijn.

Overheersend is op deze tentoonstelling het aantal werkstukken van ingelegd hout. Men vindt daarvan kistjes in velerlei soorten, sigarendozen, handschoendozen, theebladen, schaak- en damborden, werktafeltjes, theetafels enz. Deze zijn over het algemeen met zorg afgewerkt en tonen een blijkbaar onder de Belgen sterk verbreide vaardigheid, een aanleg en een kunstzin voor dit soort werk, die de aanschouwer meermaals met bewondering stil doet staan. Er zijn buitengewoon goed geslaagde kistjes en dozen en enkele heel mooie werk- en theetafels. Dan is er marmerwerk, inktkokers, presse-papiers, enz., eveneens veelal verdienstelijk werk; voorts kleinere voorwerpen, als bewerkte vouwbenen, ringen uit blikpapier vervaardigd en bovendien vindt men er enige proeven van houtsnijkunst, waarvan een paar dozen uitnemend geslaagd zijn, grote en kleine nabootsingen van zeilvaartuigen en stoomschepen, enz.

Verder is er kantwerk te zien uit de school te Amersfoort en zijn er de bekende prachtstukken echte Brusselse kant. De geïnterneerde korporaal de heer De Bruyn, afkomstig uit De Klinge, vervaardigt er de ontwerpen voor, die door gevluchte Belgische vrouwen worden uitgevoerd. Hij toont de bezoekers de wijze, waarop de Brusselse

kant wordt gemaakt en hij heeft een collectie van deze kunstige handenarbeid meegebracht, die er mag zijn.

Bovendien is er nog een afdeling ingericht van de werkschool uit het kamp te Harderwijk, waar meer technische arbeid wordt geleverd, waarvan de proeven eveneens aanwezig zijn. In deze afdeling hangt ook schilder- en tekenwerk, dat niet van werkelijke verdienste is ontbloot.

Het werk van de Engelsen, de geïnterneerden te Groningen van de First Royal naval brigade, ziet er eenvoudiger uit dan dat van de Belgen. Ook hier bestaat het meest uit dozen en kistjes, die echter een ander karakter dragen. Dan zijn er enige goede houtschilderingen, zeezichten in waterverf, pantoffels van sterk en taai stro, en verder tonen de Engelsen er o.m. hun dagelijks krantje the campnews, en hun maandblad, the conys-magazine, waarvan zelfs ingebonden jaargangen te krijgen zijn. Correct als altijd geven zij zelfs een gedrukte prijslijst van de door hen vervaardigde artikelen.

Alles bijeen genomen een aardige tentoonstelling met een aantal buitengewoon goede dingen, die men er wellicht niet zou zoeken, en die de vervaardigers recht zouden geven op ieders belangstelling, indien niet reeds het niet te onderschatten streven dat aan dit werk en aan deze tentoonstellingen ten grondslag ligt, op algemene waardering en ruime steun aanspraak zou maken.

Bij de officiële opening waren o.m. tegenwoordig de heren Goffard, consul-generaal, en Edw. Knight, vice-consul van België; generaal-majoor M. Onnen, hoofd van de internering; de garnizoenscommandant, luitenant-kolonel J. A. van Toorenborg; Belgische en Engelse officieren; commandanten van

interneringsgroepen, leden van het algemeen comité, dames en heren van het plaatselijk comité.

De heer J. Hudig, voorzitter van het plaatselijk comité, herinnerde eraan, dat het algemeen comité te Zwolle in het einde van het vorige jaar het plan had opgevat, hier een tentoonstelling te houden, gelijk in andere plaatsen was geschied. Het plan vond hier bijval en spoedig was een comité gevormd, dat echter met vele moeilijkheden te kampen kreeg.

Tenslotte lukte het toch, dank zij de medewerking, die van verschillende kanten werd ondervonden, een tentoonstelling bijeen te brengen, die klinkt als een klok en die te zien geeft hoeveel van onze gasten tegen wil en dank, zich beijverd hebben in het maken van voorwerpen, die ieders bewondering zullen opwekken. Spreker hoopte, dat de tentoonstelling vruchten zal mogen dragen en bracht dank aan alle autoriteiten en aan alle anderen, die het comité gesteund hebben, vooral ook aan generaal-majoor Onnen, wie hij verzocht, de dank van het comité aan de legercommandant te willen overbrengen.

De heer I. R. van de Pot, secretaris van het algemeen comité tot ontwikkeling en ontspanning van de geïnterneerden in Nederland, bracht in de plaats van de voorzitter van dat comité, die door heesheid verhinderd was te spreken, dank aan de dames van het plaatselijk comité, voor de door hen verleende medewerking bij de voorbereiding van de tentoonstelling.

Hij dankte verder de heer Hudig, die de taak welke hij op zich had genomen, op zo voorbeeldige wijze heeft uitgevoerd trots alle moeilijkheden, en aan wiens ijver en doorzettingsvermogen het voor een groot deel te danken is, dat deze tentoonstelling zal

slagen. Voor de van de militaire autoriteiten ondervonden steun en medewerking dankte spreker de minister van oorlog, de opperbevelhebber en generaal-majoor Onnen, en verder de interneringscommandanten, die alles gedaan hebben om de taak van het comité te vergemakkelijken. Hij wenste tenslotte de heer Hudig het succes met deze tentoonstelling toe, dat deze zo ruim heeft verdiend.

De tentoonstelling wordt morgen voor het publiek geopend; het ligt in de bedoeling, haar voorlopig gedurende 14 dagen te houden. Ze zal 's morgens en 's middags geopend zijn en wellicht enkele keren 's avonds, als er voorstellingen door geïnterneerden gegeven zullen worden.

23 april 1917

Brand Whitlock over de deportaties in België.

Washington, 22 april. Het department van buitenlandse zaken heeft een rapport uitgegeven, opgesteld door Brand Whitlock, de gewezen gezant van de Verenigde Staten in België, over de deportaties door de Duitsers van Belgen, die gedwongen arbeid moeten verrichten. In het rapport wordt gezegd, dat de afgevaardigden van de commissie tot steun in Brussel, te Brussel teruggekeerd, de vreselijkste verhalen vertellen over de wrede en smartelijke tonelen, waarmee deze deportaties gepaard gingen. Dezelfde afschuwelijke verhalen zijn door de Belgen herhaald en hoewel het mij niet mogelijk was die verhalen te verifiëren, kreeg ik, zegt Whitlock, terwijl ik rekening hield met overdrijving, steeds inlichtingen, die deze verhalen schenen te bevestigen. Een aantal mannen werd stervend weggezonden, velen waren tuberculeus en tal van mannen stierven toen ze uit Duitsland teruggekeerd waren.

Evenzo te Mechelen en Antwerpen, en vrienden van de slachtoffers zeggen, dat hun dood veroorzaakt is door wreedheid, ontbering, koude en honger.

De Duitse overheid heeft, enkele gevallen uitgezonderd, het zenden van levensmiddelen aan die ongelukkigen verboden, zoals dat algemeen voor krijgsgevangenen heeft plaats gehad. Dit doet eens te meer uitkomen, dat de Duitsers bijna even onhandig als wreed zijn. Ze hebben uit elke nederige woning de vader, de broer of de zoon weggerukt. Ze hebben een haat ontstoken, die nooit meer zal uitdoven. Ze hebben in elk huis van dit land duidelijk gemaakt, op een wijze, die onuitwisbaar in de herinnering van drie generaties gegrift zal blijven, wat de Duitse methode betekent, nl. niet een steun, niet een actie, die, als de eerste wreedheden, in het vuur der gevechten gevoerd wordt, maar een koelbloedig berekende actie, die doet wanhopen aan de toekomst der mensheid; een stelselmatig toegepaste methode, die zo wreed is, dat sommige Duitse soldaten gehuild moeten hebben, toen ze haar ten uitvoer legden en zo monsterachtig, dat zelfs Duitse officieren thans zeggen, dat ze zich schamen.

26 april 1917

Belgische geïnterneerden.

Te Warffhuizen (Groningen) zullen twee nieuwe gebouwen worden gesticht voor de Belgische geïnterneerden, die daar de volgende maand zullen komen om werkzaamheden in het landbouwbedrijf te verrichten.

28 april 1917

Bij Winterswijk zijn gisteren over de grens gekomen 2 Belgische en 5 Franse onvluchte krijgsgevangenen.

1 mei 1917

Over de grens gekomen.

Gisteren zijn te Gendringen een onvluchte Franse en twee Belgische burgergevangenen, een Rus en een matroos uit Libau over de grens gekomen.

2 mei 1917

Te Herkenbos zijn gisteren vijf uit Duitsland gedepoteerde Belgen over de grens gekomen.